

кримінально-процесуального кодексу України: - К.: А.С.К., 2003. - 1056 с.

6. Кримінальний процес: Підручник / За ред. Ю.М. Грошевого та О.В. Капліної. - Х.: Право, 2010. - 608 с.

7. Юридична енциклопедія: У 6 т. / Редкол.: Шемшученко (голова редкол.) та ін. - К.: Укр. енцикл., 1998.

- Т. 5.: П-С. - 736 с.

Кузніченко С.О.

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист
АР Крим, перший проректор з навчально-методичної та
наукової роботи Одеського державного університету
внутрішніх справ

Надійшла до редакції 24.07.2012

УДК 343.102

ВИЗНАЧЕННЯ СТРОКІВ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ (відповідно до КПК України від 13 квітня 2012 року)

Мусієнко І. І.

Одним з основних завдань кримінального провадження згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України від 13 квітня 2012 р. [1] є забезпечення швидкого розслідування (ст. 2 КПК України). Виконання цього завдання забезпечено низкою положень КПК, зокрема, це норми щодо загальних засад кримінального провадження (ст. 7, ст. 28); процесуальних строків (гл. 7); строків досудового розслідування (ст. 219); вимог і підстав проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій (ст. ст. 223, 246, 249). Однак при аналізі зазначених положень виявляється певне протиріччя щодо загальних положень процесуальних строків, строків досудового розслідування й строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій з одного боку, і строків продовження проведення негласних слідчих (розшукових) дій з іншого боку.

Категорія процесуальних строків у кримінальному провадженні завжди привертає значну увагу як науковців, так і суб'єктів правозастосування, оскільки ці питання безпосередньо пов'язані з дотриманням прав і свобод особи в кримінальному провадженні. Останні найцікавіші вітчизняні наукові праці щодо кримінально-процесуальних строків належать С.О. Заїкі [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8], О.Р. Михайленко [9; 10], В.Т. Маляренко [11]. Окрім науковців значну увагу питанням неухильного дотримання, вірного визначення й неприпустимості порушення кримінально-процесуальних строків періодично приділяв Пленум Верховного Суду України [12; 13; 14]. Однак зазначені наукові дослідження й постанови Пленуму ВС України розроблялися з урахуванням положень КПК України 1960 р., в якому не передбачалося повноважень слідчого щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій і відповідно не існувало положень щодо процесуальних строків негласних слідчих (розшукових) дій.

Метою є детальний аналіз положень КПК України від 13 квітня 2012 р. щодо загальних засад кримінального провадження, процесуальних строків, строків досудового розслідування, строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій і визначення існуючих протиріч.

Згідно зі ст. 7 КПК України зміст і форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, до яких, зокрема, відноситься розумність строків. У статті 28 КПК України зазначено, що під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень. Особливо слід звернути увагу на норму, згідно з якою розумні строки не можуть перевищувати передба-

чені КПК України строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень. У главі 7 КПК України вимога щодо розумних строків виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень знаходить подальшу конкретизацію шляхом нормативного визначення загальних положень процесуальних строків. У статті 113 КПК України визначено поняття процесуальних строків. Процесуальні строки - це встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії.

У частині 2 ст. 113 КПК України ще раз продубльовано положення щодо розумності строків, а саме: будь-яка процесуальна дія або сукупність дій під час кримінального провадження мають бути виконані без невиправданої затримки й у будь-якому разі не пізніше граничного строку, визначеного відповідним положенням КПК України.

Для забезпечення виконання сторонами кримінального провадження вимог розумного строку слідчий суддя, суд має право встановлювати процесуальні строки в межах граничного строку, передбаченого КПК України, з урахуванням обставин, встановлених під час відповідного кримінального провадження (ч. 1 ст. 114 КПК України). Будь-які строки, що встановлюються прокурором, слідчим суддею або судом, не можуть перевищувати меж граничного строку, передбаченого КПК України, і мають бути такими, що дають достатньо часу для вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень і не перешкоджають реалізації права на захист (ч. 2 ст. 114 КПК України). Стаття 116 КПК України має назву "Додержання процесуальних строків" і містить положення, згідно з яким процесуальні дії мають виконуватися у встановлені КПК України строки. Отже, ціла низка статей КПК України від 13 квітня 2012 р. містять норми, які забороняють вчиняти процесуальні дії й приймати процесуальні рішення за межами встановлених КПК України процесуальних строків.

З метою доведення тези про протиріччя між загальними положеннями процесуальних строків, строками досудового розслідування й строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій з одного боку, і строків продовження проведення негласних слідчих (розшукових) дій з іншого боку, доцільно розглянути норми КПК України щодо строків досудового розслідування (ст. 219), вимог і підстав проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій (ст. ст. 223, 246, 249).

Згідно зі ст. 246 негласні слідчі (розшукові) дії - це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і

© І.І. Мусієнко, 2012

методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у разі, якщо відомості про злочин і особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ст.ст. 260, 261, 262, 263, 264 (у частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 270, 271, 272, 274 КПК України, проводяться виключно в кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. Одночасно маємо звернути увагу на те, що відповідно до ч. 8 ст. 223 слідчі (розшукові) дії не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду у випадках, передбачених ч. 3 ст. 333. Будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням цього правила, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази - недопустимими.

З метою чіткого з'ясування строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій доцільно здійснити аналіз положень КПК України щодо принципово важливих моментів у досудовому розслідуванні, які визначають часові параметри досудового розслідування й строки проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а саме: 1) початок досудового розслідування, 2) повідомлення про підозру, 3) закінчення досудового розслідування.

Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (п. 5 ч. 1 ст. 3). Досудове розслідування закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в разі:

- затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;
- обрання до особи одного з передбачених цим кодексом запобіжних заходів;
- наявності достатніх доказів для підозри особи в учиненні кримінального правопорушення (ст. 276).

При цьому саме момент повідомлення про підозру є початком процесуального строку досудового розслідування, яке має бути закінчено в строки, визначені в ст. 219. Строк, що минає з моменту початку досудового розслідування й до моменту повідомлення про підозру не має визначених процесуальних часових меж і в процесуальний строк досудового розслідування (ст. 219 КПК) не включається.

Отже, слід зазначити, що в КПК України 2012 р. визначено принципово новий порядок обчислення строків досудового розслідування порівняно з положеннями ст. 120 КПК 1960 р., згідно з якою в строк досудового слідства в кримінальних справах додається час з моменту порушення кримінальної справи до направлення її прокуророві з обвинувальним висновком чи постановою про передачу справи до суду для розгляду питання про застосування примусових заходів медичного характеру або до закриття чи зупинення провадження в справі.

У КПК України 2012 р. строки досудового розслідування визначені в ст. 219, зокрема досудове розслідування повинно бути закінчено протягом двох місяців з дня повідомлення особи про підозру у вчиненні злочину. При цьому в ч. 2 ст. 219 передбачено можливість

продовження строку досудового розслідування, зокрема по тяжким або особливо тяжким злочинам, при цьому загальний строк досудового розслідування не може перевищувати дванадцяти місяців із дня повідомлення особи про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину. У частині 4 ст. 249 зазначено, що загальний строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дозвіл на проведення якої дає слідчий суддя, не може перевищувати максимальні строки досудового розслідування, передбачені ст. 219 КПК України. У разі якщо така негласна слідча (розшукова) дія проводиться з метою встановлення місцезнаходження особи, яка переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду, і оголошена в розшук, вона може тривати до встановлення місцезнаходження розшукуваної особи. Отже, максимальний строк проведення негласної слідчої (розшукової) дії в досудовому розслідуванні тяжкого або особливо тяжкого злочину не може перевищувати дванадцяти місяців. Разом з цим у ч. 5 ст. 246 зазначено, що строк проведення негласної слідчої (розшукової) дії може бути продовжений до вісімнадцяти місяців:

- прокурором, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його рішенням;

- міністром внутрішніх справ України, головою Служби безпеки України, головою органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, головою державного бюро розслідувань, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням слідчого.

Зазначене положення ч. 5 ст. 246 КПК України не узгоджується з нормами щодо загальних засад кримінального провадження (ст. 7, ст. 28 КПК); процесуальних строків (гл. 7 КПК); строків досудового розслідування (ст. 219 КПК); вимог і підстав проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 8 ст. 223, ч. 4 ст. 249 КПК) і не може застосовуватися в кримінальному провадженні, оскільки максимальний строк проведення негласних слідчих (розшукових) дій (з урахуванням положень зазначених статей КПК України) не може перевищувати дванадцяти місяців у досудовому розслідуванні тяжкого або особливо тяжкого злочину. При цьому негласні слідчі (розшукові) дії можуть проводитися як з моменту початку досудового розслідування до повідомлення про підозру, так і після повідомлення про підозру до моменту закінчення досудового розслідування.

Виключенням з цього є негласні слідчі (розшукові) дії, які проводяться з метою встановлення місцезнаходження особи, яка переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду, і оголошена в розшук. У такому разі відповідна негласна слідча (розшукова) дія може тривати до встановлення місцезнаходження розшукуваної особи.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. - [Електронний ресурс]: <http://www.rada.gov.ua>.

2. Заїка С.О. Основні положення міжнародно-правових документів з питань кримінально-процесуальних строків // Підприємництво, господарство і право. - 2004. - № 6. - С. 128-132.

3. Заїка С.О. Основні положення міжнародного та національного законодавства з питань кримінально-процесуальних строків // Захист соціальних та економіч-

них прав людини: міжнародні стандарти та законодавство України: Мат-ли науково-практичної конференції (12 березня 2004 р., м. Київ) / За ред. О.Ф. Штанька, Н.В. Болотіної. - К.: КЮІ МВС України, 2004. - С 193-195.

4. Заїка С.О. Основні причини порушення кримінально-процесуальних строків при провадженні досудового розслідування // Правове забезпечення взаємодії оперативних підрозділів та слідчих апаратів у розкритті та розслідуванні злочинів: Тези доп. - К.: Нац. акад. внутр. справ України. - 2005. - С. 120-121.

5. Заїка С.О. Основні причини порушення строків у кримінальному процесі України // Підприємництво, господарство і право. - 2005. - № 7. - С. 132-134.

6. Заїка С.О. Поняття та значення строків у кримінальному процесі // Підприємництво, господарство і право. - 2003. - № 7. - С 125-129.

7. Заїка С.О. Строки досудового розслідування // Теорія та практика застосування чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства в сучасних умовах: Тези доп. наук.-практ. конф.: У 2-х ч. - К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. - Ч. 1. - С 184-185.

8. Заїка С.О. Щодо порядку обчислення строків у кримінальному процесі // Вісник Верховного Суду України. - 2004. - № 1. - С. 41-44.

9. Михайленко О.Р. Момент як окрема одиниця в часових параметрах кримінального процесу України // Вісник прокуратури. - 2001. - № 1. - С. 49-53.

10. Михайленко О.Р. Строки та інші часові параметри в кримінальному процесі України: Навчальний посібник. - К, 2000. - 40 с.

11. Маляренко В.Т. Щодо строків кримінального процесу // Право України. - 2000. - № 1. - С. 16-23.

12. Про посилення судового захисту прав та свобод людини і громадянина: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. № 7 // Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах (1973-2004) / За заг. ред. В.Т. Маляренка. - К.: Ін Юре, 2004. - 336 с.

13. Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 квітня 2003 р. № 4, зі змінами // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. - 2004. - № 12. - 360 с.

14. Про строки розгляду судами України кримінальних та цивільних справ: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 квітня 1994 р. № 3, зі змінами // Постанови Пленуму Верховного Суду України (1963-2000) / За заг. ред. В.Ф. Бойка: У 2-х т. - К., А.С.К., 2000. - Т. 1. - 327 с.

15. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 № 1001-05. - [Електронний ресурс]: <http://www.rada.gov.ua>.

Мусієнко І.І.

*доктор наук з державного управління, доцент,
Заслужений юрист України, начальник Інституту
підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки
України Національного університету
"Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого"
Надійшла до редакції 20.08.2012*

УДК 343.985

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНИХ РІШЕНЬ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Стеценко С. Г.

Дослідження прийняття рішень є невід'ємною складовою проблеми прийняття рішень як фундаментальної ланки права й психології. Важливість знання процесів вибору визначається об'єктивною роллю, яку вони відіграють в організації діяльності людини. Характерною особливістю людини є її унікальна здатність приймати рішення в найскладніших умовах (висока невизначеність, наявність впливу багатьох незалежних чинників, дефіцит часу, висока відповідальність тощо). Однак саме в процесах прийняття рішення найчіткіше виявляються властиві суб'єктові специфічні особливості перероблення інформації - "відхилення від раціональності". Це й нереалізованість суворо раціоналістичних процедур рішення у зв'язку зі зменшенням можливостей оперативної обробки інформації, і обмеження можливого врахування імовірнісних характеристик ситуацій, і вплив емоційно-особистісних чинників, і деформація вибору під впливом внутрішньоособистісних переживань. Тому проблема прийняття рішень органічно пов'язана як з правовими, так і з психологічними проблемами й відіграє суттєву роль у практичній діяльності оперуповноваженого.

Проблема прийняття рішень не нова, їй присвячено багато наукових праць зарубіжних і вітчизняних науковців. Теоретико-методологічну основу складає систем-

но-діяльнісний підхід до вивчення психічних явищ, що припускає розгляд структурного, функціонального й генетичного аспектів досліджуваного феномена в їхньому взаємозв'язку (О.С. Анісімов, П.Я. Гальперін, О.М. Лєонт'єв, С.Д. Максименко та ін.); система психологічного знання про особливості поведінки й діяльності людини в екстремальних умовах діяльності та під час виконання службових-завдань (В.І. Барко, Н.С. Корольчук, Я.В. Подоляк, О.Д. Сафін, О.В. Тімченко та ін.); загально-психологічні теорії управління й прийняття рішень (П.К. Анохін; Л.М. Карамушка, Б.Ф. Ломов, Л.Е. Орбан-Лембрик, Ю.А. Тихомиров та ін.); рефлексивно-творчий підхід до прийняття ефективних рішень (І.М. Семенов, С.Ю. Степанов та ін.); проблеми психологічного впливу, ризику при реалізації тактичних рішень (В.Д. Бєрназ, С.М. Смоков).

Урахування й вивчення проблеми прийняття рішень є важливим чинником і у зв'язку з іншою фундаментальною проблемою - проблемою структурно-функціональної організації системи психічних процесів. Як відомо, одним з найскладніших її питань є питання про механізми й закономірності цілісного, системного функціонування психічних процесів. У процесах прийняття рішень ця цілісність організації виявляється найбільш чітко, бо саме прийняття рішень є єдністю пізнаваль-

© С.Г. Стеценко, 2012